
Hayata Sufi Gözüyle Bakmak,

Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, 583 s.

İslam Düşünce Tarihi'nin olmazsa olmaz taşlarından biri olan Tasavvuf ve bunun uygulama boyutu olan sufice yaşam, gerek geçmişte gerekse günümüzde çokça eleştirilmekle birlikte bir o kadar da ilgi çeken ve merak edilen bir konu olmuştur. Akıl, bilgi, hakikat ve benzeri konularda diğer İslami ilimlerden farklı bir algılayış tarzı olan tasavvuf, bu özelliği sebebiyle inancı kalpten alıp akla yerleştiren düşüncenin eleştiri oklarına maruz kalmıştır. Çoğunlukla, tasavvufun akli devre dışı bırakan bir sistem, sufinin ise dünyadan el etek çekip kendini dağlara-sahralara vuran kişi şeklinde algılanmasına sebep olan önyargıya belki de bir cevap niteliğinde olacak, Hayata Sufi Gözüyle Bakmak isimli eser; sanılanın aksine, sufinin ne kadar hayatın içinde, toplumu ilgilendiren her konuda bir fikir ve duruş sahibi olduğunu göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Süleyman Uludağ tarafından kaleme alınan eser önsöz kısmında belirtildiği üzere yazarın daha önce yayımlanmış olan İnsan ve Tasavvuf isimli kitabının yeniden düzenlenmiş halidir. (s.9) Bizim de iki kitabı karşılıklı olarak incelememiz sonucunda gördüğümüz şudur ki; yirmi yedi konu başlığı, bazı ekleme ve düzenlemelerle birlikte her iki kitapta da aynı olup, kitabın kalan yarısını oluşturan diğer konular ise İnsan ve Tasavvuf kitabında yer almayan konulardır. Hayata Sufi Gözüyle Bakmak kitabı girişin ardından; İbadetler, Makamlar ve Haller, Tasavvuf ve Ahlak isimlerini taşıyan üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümü; ciltlerce kitapla anlatılacak tasavvuf tarihini 1925 yılı Türkiye'sinde tüm faaliyetlerinin yasaklandığı ana kadar kısa da olsa eksileri ve artılarıyla özetleyen, tarafsız bir gözle yeri geldiğinde öven yeri geldiğinde yeren, usta bir ressamın elinden çıkan tablo gibi okuyucuya sunar niteliktedir. Bu sunuş esnasında ifade yazar; hicri VII. asırdan sonraki tasavvufun, pek az istisnasıyla daha evvelki tasavvufun tekrarından ve taklidinden başka bir şey olmadığını söylemektedir. "Hatta zaman uzadıkça tekrar ve taklit işi dahi becerilememiştir" (s.21) cümlesi erken dönem sufilerinin dahi "bugün tasavvufun ismi var hakikati yok" şeklin-

deki serzenişlerini destekler nitelikte olup tasavvufa dair önemli bir gerçeğin, bu alanın uzmanı bir kişi tarafından dile getirilişidir.

İbadetler başlığını taşıyan birinci bölüm kanaatimizce kitabın en dikkat çekici kısmı olma niteliğindedir. Zira şunlar ibadetin şartlarıdır, bunlar ibadeti bozar şeklinde ilmihal bilgilerinin verildiği bir bölüm olmayıp, kalbinde Rabbine karşı büyük bir hassasiyet taşıyan ve O'na karşı duyarlı/takvalı bir mümin olma amacı güden sufinin, ismi geçen tüm ibadetlere –şer'i hükümlere bağlı olmak kaydıyla- nasıl bir gözle baktığına, onu nasıl anlayıp hayatında tatbik ettiğine yer verilen, okuyucuya haz veren bir bölüm olmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in "Nice oruç tutanlar var ki, oruçlarından payları açlık ve susuzluktur. Ve nice ayakta duranlar/namaz kılanlar var ki, namazından elde ettiği şey yorgunluktur. (İbn Hanbel, Müsned 2/373) şeklinde ifade ettiği, ibadette asıl amaca dikkat edilmeden sadece şekli olarak yerine getirilmesi, en büyük örnekleri Peygamber (a.s.v) olan sufilerin de tasvip etmediği bir durumdur. Onların ibadetlere karşı yaklaşımını ele alan bu eser; dışını su içini tevbe ile yıkayan, namazı Rabbi ile arasında bir bağ bilip onunla huzura duran ve bu ilişkiyi dünyaya dair hiçbir şeyin bozmadığı bir buluşma haline getiren, cömertliği sayesinde üzerine zekâtın hiç farz olmadığı ya da zekât vermeyi gerektirecek kadar malda gözleri olmadığı için dünyalığa meyletmeyen, nefsinin açlık ile terbiye edip, sadece midesine değil tüm organlarına oruç tutturarak, hac için yanıp tutuşmakla birlikte önce ev sahibi sonra ev diyerek "Çalabın tahtı" olan mahzun gönülleri kazanıp haccı kapısına getiren, halkın yılda bir kere kurban kestiği yerde her daim sevgilisinin kurbanı olan, kalplerini Allah zikriyle cilalayan, dünyayı zindan bilip Rabbine kavuştuğu ölüm anını bayram sayan sufilerin sadece şekille yetinmeyip asıl olan öze önem verdiklerini bizzat onların hayatlarından örneklerle anlatmaktadır (ss.29-163). Yazarın hac konusunda dile getirdiği; hac ve umre için Mekke'ye gitmeyi turistik veya ticari bir gezi haline getiren, ancak memleketlerindeki yoksullara, yetimlere, dullara, hayır kurumlarına yardım için eli cebine gitmeyen kişilerin, sufilerin bu konudaki söz, davranış ve hallerinden alacakları çok dersler vardır (s.90) ifadeleri sadece hac konusunda değil, sufilerin tüm ibadetlerdeki yaklaşımları, kulluk iddiasında bulunan herkesin kendisine pay çıkarabilmesi açısından dikkate değerdir.

Tasavvuf yoluna giren kişinin takva-vera, zühd, tevekkül, havf, reca, riyazet ve mücahede gibi büründüğü haller ve bu yolculukta çabalayarak ulaştığı makamlardan bahsedilen ikinci bölüm, ilk bölüm gibi akıcı bir üslup kullanılarak tasavvufun kendine has ağırlığından kurtarılmış, bahsi geçen konulara sufilerin hayatlarından örnekler verilerek onların çoğu zaman ufuk açan veciz sözleri ile renk katılmıştır. Yazar, eserin ikinci bölümünde; aldığı tohumdan çıkan karıncayı yerine geri götüren, nefsin dünyadan zevk aldığı her şeyi terk edip sonunda bu terk edişten alınan zevki de terk eden, Allah'tan başka hiç kimseye ihtiyaç duymayan, bela anında bile edebi terk etmeyen, nimeti ve bunu vereni bilerek verdiği nimetle O'na saygısızlık etmeyen, kahrın da hoş lütfun da diyebilen, acıyı tatlı, bakırı altın eden muhabbeti iliklerine kadar yaşayan sufilerin bu halleri ile tasavvuf yolunun kişiyi nasıl hassas bir ruha ulaştırdığını göstermiştir (ss.171-260). Sufilerin bazılarıncı benimsenmemiş olsa da tasavvufi hayat söz konusu olduğunda akla ilk gelen konulardan biri olan halvet ve çile çıkarmak, eserde bütün yönleri ile anlatılmış; kişinin halet-i ruhiyesi açısından sorun teşkil edebilecek yönleri belirtilmiş ve son derece tarafsız bir tavırla -Gazzali'nin diliyle- ilim yolunu tutmanın daha güvenli olduğu belirtilmiştir (s.300). Uludağ'ın, her dönemde üzerinde çokça tartışılan, savununu kadar reddedeni de olan, tasavvuf düşüncesinde de belli bir yeri olan bir kurtarıcı/mehdi bekleme hakkında kaleme almış olduğu kurtuluş ve kurtarıcı isimli yazı ise kitapta başka hiçbir bilgi olmasa sadece bu yazı bile olsa yeter denilecek türden olup; müslümanın kendisini atalete sürükleyen bu tür düşüncelerden sıyrılıp kurtarıcı bekleyen değil önce kendisini sonra toplumu kurtarmak için çabalayan kişi olması gerektiğini vurgulayarak çok önemli bir konuya değinmiştir (ss.371-8).

Makamlar ve Haller başlığını taşıyan bölümde tasavvuf yoluna giren salikin ulaştığı makam ve hallerin yalnızca bir kısmına yer verilip, bunların haricinde gece ve gizemi, şeyh ve müridde aranan nitelikler, hakk yolun yolcusunu evliya mertebesine ulaştıran dört esas, şöhrette afet var (mı)dır? gibi kitabın ana konusu ile alakalı olmakla birlikte bölüm başlığı ile alakası olmayan konulara da değinilmiştir. Eser ile ilgili olumsuz olarak niteleyebileceğimiz tek durum bu olup belki bu bölüm için farklı bir isim düşünülebilirdi kanısındayız.

Eserin Tasavvuf ve Ahlak adlı üçüncü ve son bölümünde, kişinin ibadetinden ziyade ahlakının düzgünlüğüne önem veren sufilerin, temiz olmayan bir kalp ve saf olmayan gönülle Hakk'a ermenin mümkün olmadığını düşünüp önce kötü huylarından kurtulup güzel huylarla donanmaya uğraştıkları ifade edilmiştir (ss.384-6). Burada ahlak ve öneminden bahsedilen konuya giriş niteliğindeki ilk başlıktan sonra yer verilen edep, sufilere göre ilmi bile geride bırakan çok önemli bir konudur (s.394).

Ehl-i irfan meclisinde aradım kıldım taleb
İlim en geridedir, illa edeb illa edeb!

Sufilerin gerek Allah'a ve Hz. Peygamber'e, gerekse Allah'ın yaratıklarına karşı edebini onların hayatlarından ve eserlerinden örneklerle açıklayan yazar, özellikle şuttar tarikini benimseyen sufilerin sözlerindeki edebe riayetsizlik gibi görünen bazı ifadelerin aslında edepsizlik değil fazla muhabbetten kaynaklanan coşkunluk olduğunu belirtmiş ve bunun Allah katında saygısızlık sayılmayacağını Mevlana'nın "Harmanı yanan çiftçiden öşür alınmaz" sözüyle ifade etmiştir. (ss. 395-396)

376
OMÜİFD

Bazen madde perdesinin gözünü örttüğü bazense manevi âlemlere daldığını sanıp kulluğu ile övünerek cennetin başköşesini hak ettiğini sanan bizlere; ibadeti ve ahlakıyla Rabbinin yakınlığını kazanmaya çalışan, sırat-ı müstakimden ayrılmadan, sıdk ve ihlasla, elindekine kanaat edip başkalarını kendisine tercih ederek neyi varsa cömertçe sunan, onların yerine cehennemde yanmayı dileyecek kadar insanlara merhametli olup, tevazuyu kendisine düstür edinen, hiçbir yaptığı ile kendini beğenip gurura kapılmayan, dünyayı ahiret için bir tarla bilip aradaki dengeyi koruyarak ahiret için güzel bir hasat hazırlamaya çalışan, asıl korkulacak olanın dosta gitmeye vesile olan beden değil kalbin ve ruhun ölümü olduğunu bilerek yaşayan sufinin hayatını (ss. 397-516) güzel bir yöntem ve akıcı bir dil ile sunan Süleyman Uludağ'ın bu eseri, tasavvuf alanı ile ilgisi olan ya da olmayan herkesin severek okuyabileceği, kendisine pay çıkarabileceği bir eser olmuştur. Bu nedenle eser, akademik dünyanın çoğu zaman havada kalan, muhatabının hayatına yansıtacağı bilgiden ziyade tarihi tekrar eden birçok bilgiyi sunan eserlerinden ziyade okuyucusunu manevi anlamda da doyuracak bir eserdir. Hiç şüphesiz insanlığa hizmet eden yoğun araştırmaların sonucunda ortaya çıkan her eser kıymetlidir; fakat bu esere ilave bir değer katan şey, daha önce bahsettiğimiz gibi muhatabının sadece aklına değil kalbine de hitap etmesidir.

ŞULE ÇAKIR